

बेटी बचाओ, बेटी पढाओ योजना

बेटी बचाओ बेटी पढाओ



- बेटी बचाओ, बेटी पढाओ योजना ही भारत सरकारच्या अंतर्गत एक मोहीम आहे जी जनजागृती निर्माण करण्यासाठी आणि भारतातील मुलींसाठी असलेल्या कल्याणकारी सेवांची कार्यक्षमता सुधारण्यासाठी स्थापन करण्यात आली होती.
- ही योजना पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी 22 जानेवारी 2015 रोजी सुरू केली होती जी महिला आणि बाल विकास मंत्रालय, आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय आणि मनुष्यबळ विकास मंत्रालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने चालवली जाते.
- बेटी बचाओ, बेटी पढाओ मोहीम हा संयुक्तपणे एक राष्ट्रीय उपक्रम आहे ज्याचा उद्देश मुलांच्या लिंग गुणोत्तराच्या घटत्या प्रतिमेच्या (CSR) समस्येचे निराकरण करणे आहे.
- सुरुवातीला, ही योजना ₹100 कोटींच्या निधीसह सुरू करण्यात आली होती आणि मुख्यत्वे उत्तर प्रदेश, हरियाणा, उत्तराखंड, पंजाब, बिहार आणि दिल्लीमधील क्लस्टरसना लक्ष्य करण्यात आली होती.
- देशभरात बेटी बचाओ बेटी पढाओ (BBBP) चा प्रचार करण्यासाठी भारतीय जनता पक्षाने राष्ट्रीय कार्यकारिणीची स्थापना केली आहे. राष्ट्रीय कार्यकारी समिती जानेवारी 2015 पासून "सेव्ह गर्ल चाइल्ड" आणि "टू एज्युकेट गर्ल चाइल्ड" ला प्रोत्साहन देण्यासाठी अनेक कार्यक्रम आयोजित करण्यासाठी जबाबदार आहे. डॉ. राजेंद्र फडके हे बीबीबीपी अभियानाचे राष्ट्रीय निमंत्रक आहेत.
- भारतातील जनगणनेच्या आकडेवारीनुसार, 2001 मध्ये, भारतातील बाल लिंग गुणोत्तर (0-6 वर्षे) 1,000 मुलांमागे 927 मुली होते आणि 2011 मध्ये, ते दर 1,000 मुलांमागे 918 मुलींवर घसरले. UNICEF च्या 2012 च्या अहवालानुसार, भारत 195 देशांमध्ये 41 व्या क्रमांकावर आहे आणि 2011 च्या लोकसंख्येच्या जनगणनेनुसार भारताचे लोकसंख्येचे प्रमाण 1000 पुरुषांमागे 919 महिला आहे.

बेटी बचाओ, बेटी पढाओ योजनेची उद्दिष्टे

2011 च्या राष्ट्रीय जनगणनेनुसार, काही भारतीय राज्यांमधील महिला लोकसंख्येतील घट सतत कमी होत गेली. त्यामुळे या मोहिमेची स्थापना झाली.

बेटी बचाओ, बेटी पढाओ योजनेची मुख्य उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे आहेत.

1. लिंग-पक्षपाती लैंगिक निवडक निर्मूलन रोखण्यासाठी.
2. मुलीचे संरक्षण आणि जगण्याची खात्री करण्यासाठी.
3. मुलींचे शिक्षण आणि सहभाग सुनिश्चित करणे.

बेटी बचाओ, बेटी पढाओ योजनेची रणनीती

- शाश्वत सामाजिक एकत्रीकरण आणि संवाद अभियानाच्या योग्य अंमलबजावणीद्वारे शिक्षणाला प्रोत्साहन देणे आणि मुलींसाठी समान मूल्य निर्माण करणे
- सार्वजनिक प्रवचनात CSR/SRB मधील घसरणीच्या मुद्द्यांवर लक्ष केंद्रित करणे आणि सुधारणे जे सुशासनाचे सूचक असेल.
- गहन आणि एकात्मिक कृतीसाठी लिंग गंभीर जिल्हे आणि शहरांवर CSR कमी असलेल्या शहरांवर लक्ष केंद्रित करणे आणि लिंग स्टिरियोटाइप आणि सामाजिक नियमांना आव्हान देण्यासाठी समुदायांशी संलग्न करणे.
- जिल्ह्यांद्वारे त्यांच्या स्थानिक गरजा, संदर्भ आणि संवेदनशीलतेनुसार नाविन्यपूर्ण हस्तक्षेप स्वीकारणे.
- लिंग आणि मुलांच्या हक्कांच्या समस्यांना पुरेसा प्रतिसाद देणाऱ्या विविध योजना आणि कार्यक्रमांच्या सेवांची खात्री करणे.

बेटी बचाओ, बेटी पढाओ योजनेची कामगिरी



जन्माच्या वेळी लिंग गुणोत्तर

- हेल्थ मॅनेजमेंट इन्फॉर्मेशन सिस्टम (HMIS) डेटानुसार, 918 (2014-15) वरून 934 (2019-20) पर्यंत 16 गुणांनी सुधारणा झाली.
- योजनेअंतर्गत समाविष्ट 640 जिल्ह्यांपैकी 422 जिल्ह्यांनी 2014-15 ते 2018-2019 या कालावधीत जन्मावेळी लिंग रेशनमध्ये सुधारणा दर्शविली आहे.

काही उल्लेखनीय उदाहरणे आहेत -

1. कर्नाल (हरियाणा) 758 (2014-15) ते 898 (2019-20),
 2. मऊ (उत्तर प्रदेश) 694 (2014-15) ते 951 (2019-20),
 3. महेंद्रगड (हरियाणा) 791 (2014-15) ते 919 (2019-20)
- इ.

शिक्षण

- युनिफाइड डिस्ट्रिक्ट इन्फॉर्मेशन सिस्टम फॉर एज्युकेशन (UDISE) च्या तात्पुरत्या डेटानुसार माध्यमिक स्तरावरील शाळांमधील मुलींचे एकूण नोंदणी प्रमाण 77.45 (2014-15) वरून 81.32 (2018-19) पर्यंत सुधारले आहे.

मुलींसाठी शौचालय

- मुलींसाठी स्वतंत्र स्वच्छतागृहे असलेल्या शाळांच्या टक्केवारीत 2014-15 मधील 92.1% वरून 2018-19 मध्ये 95.1% पर्यंत सुधारणा झाली आहे.

आरोग्य

- **जन्मपूर्व काळजी नोंदणी:** पहिल्या त्रैमासिकाच्या ANC नोंदणीच्या टक्केवारीने 2014-15 मध्ये 61% वरून 2019-20 मध्ये 71% पर्यंत सुधारणा केली आहे.

- **संस्थात्मक वितरण:** संस्थात्मक वितरणाच्या टक्केवारीत 2014-15 मध्ये 87% वरून 2019-20 मध्ये 94% पर्यंत सुधारणा होत असल्याचे दिसून आले आहे.

मनोवृत्तीत बदल

- बेटी बचाओ बेटी पढाओ योजना स्त्री भ्रूणहत्या, मुलींमधील शिक्षणाचा अभाव आणि जीवनचक्राच्या निरंतरतेवर त्यांच्या हक्कांपासून वंचित राहणे या महत्त्वाच्या मुद्द्यांवर लक्ष केंद्रित करण्यात सक्षम आहे.
- बेटीजन्मोत्सव हा प्रत्येक जिल्ह्यात साजरा होणाऱ्या प्रमुख कार्यक्रमांपैकी एक आहे.

मुलींसाठी इतर उपक्रम

- **उज्वला:** तस्करीच्या समस्येचा सामना करण्यासाठी, ही तस्करी प्रतिबंध आणि व्यावसायिक लैंगिक शोषणासाठी तस्करी पीडितांचे बचाव, पुनर्वसन आणि पुनर्एकीकरण यासाठी एक व्यापक योजना आहे.
- **किशोर हेल्थ कार्ड:** किशोरवयीन मुलींचे (AGs) वजन, उंची, बॉडी मास इंडेक्स (BMI) बदल माहिती रेकॉर्ड करण्यासाठी. AG साठी हे आरोग्य कार्ड अंगणवाडी केंद्रांवर (AWCs) ठेवली जातात.
- किशोरवयीन मुलींसाठी योजना (SAG).
- सुकन्या समृद्धी योजना इ.

सुकन्या समृद्धी योजना

#1 Year of Modi 2

Ensuring the Future of Girl Child

Sukanya Samridhi Yojana (SSY)

- 29 lakh new SSA accounts opened in last one year
- 1.71 crore SSA Accounts opened since introduction of the scheme with 85% share in the country
- Balika Shakti" campaign undertaken since December 2019 to aggressively market opening of Sukanya Samridhi Accounts for the girl child

- सुकन्या समृद्धी योजना ही भारत सरकारच्या अंतर्गत लहान बचत योजना आहे जी कोणत्याही मुलीच्या पालकांना लक्ष्य करते.
- ही योजना मुलींच्या पालकांना त्यांच्या भविष्यातील शिक्षण आणि लग्नाच्या खर्चासाठी निधी उभारण्यासाठी प्रोत्साहित करण्यावर भर देते.
- सुकन्या समृद्धी खाते म्हणूनही ओळखले जाते, ही योजना पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी बेटी बचाओ, बेटी पढाओ मोहिमेचा एक भाग म्हणून सुरू केली होती.
- हे 22 जानेवारी 2015 रोजी हरियाणातील पानिपत येथे लॉन्च करण्यात आले.
- सुकन्या समृद्धी योजनेने जुलै-सप्टेंबर 2019 साठी त्याअंतर्गत उघडलेल्या प्रत्येक खात्यावर 8.4% व्याज दर आणि कर लाभ प्रदान केले आहेत.
- सुकन्या समृद्धी खाते देशातील कोणत्याही पोस्ट ऑफिसमध्ये किंवा अधिकृत व्यावसायिक बँकांच्या शाखेत उघडले जाऊ शकते.

सुकन्या समृद्धी योजना खात्यासाठी पात्रता

- सुकन्या समृद्धी योजनेअंतर्गत खाते उघडण्यासाठी पात्रता निकष खालीलप्रमाणे आहेत:
- मुलीचे पालक किंवा कायदेशीर पालकच मुलीच्या नावाने सुकन्या समृद्धी खाते उघडू शकतात.
- खाते उघडण्याच्या वेळी मुलीचे वय 10 वर्षांपेक्षा कमी असावे जे मुलगी 21 वर्षांची होईपर्यंत कार्यरत असेल.
- खाते उघडण्यासाठी प्रारंभिक गुंतवणूक रु. 250 आहे जी रु. 100 च्या पटीत पुढील ठेवीसह वार्षिक कमाल रु. 1,50,000 पर्यंत पोहोचू शकते.

- सुकन्या समृद्धी योजनेअंतर्गत प्रत्येक मुलामागे एकच खाते असू शकते.

Practice Question

'सुकन्या समृद्धी योजने' बाबत पुढीलपैकी कोणते विधान/ने अयोग्य आहे? (MPSC Combined Pre 2019)

- (a) 2015 मध्ये ही योजना सुरू झाली.
- (b) 'बेटी बचाओ बेटी पढ़ाओ' आंदोलनाचा ही योजना भाग आहे.
- (c) मुलींच्या शिक्षणाचा खर्च पूर्तीसाठी टपालखात्यात विशेष खाते उघडणे या योजनेअंतर्गत आवश्यक आहे.
- (d) या योजनेअंतर्गत मुलींच्या विवाहासाठीचा खर्च समाविष्ट नाही.

पर्यायी उत्तरे :

1. (a), (b), (c), (d)
2. (b), (c), (d)
3. (c), (d)
4. (d)

Ans: 3. (c), (d)